

Ekklesia Breda 24 december 2019 – Avond voor kerst
Toespraak Franck Ploum

1.

Midden in de winternacht ging de hemel open. Dat is de beginregel van een bekend kerstlied. Hier zingen we het eigenlijk nooit. Algemeen beschouwen we het immers een beetje als een volksliedje, minder geschikt voor de liturgie en als dan vooral met een kinder- of jeugd-koor. Maar zo is het lied niet begonnen.

Het is dit jaar precies 75 jaar geleden dat er een einde kwam aan de Tweede Wereldoorlog. Dankzij heldenmoed en opofferingsgezindheid van vele honderdduizenden - toen nog alleen maar mannen – die geen idee hadden waar ze heen gingen, waaraan ze begonnen en hoe afschuwelijk het levenseinde van velen zou zijn, dankzij hen kwam er een einde aan bezetting, onderdrukking, holocaust. Dit najaar vierden we bevrijding in Zuid-Nederland. Maar vaak vergeten wij zuiderlingen, dat dit voor het Nederland boven de rivieren nog geen einde van de ellende betekende. De bevrijdingsweg van de geallieerden stopte bij de Moerdijk en toen.... werd het winter. Oorlogswinter 1944, in de herinnering van velen: strenger dan ooit, kouder dan ooit, armer dan ooit, want deze winter was uitzichtlozer dan ooit. Deze nacht, precies 75 jaar geleden was de hongerwinter-kerstnacht.

Alle hoop achter pakken wolken verduisterd en vrede een vierkante cirkel. Een Haarlemse pastoor stapte naar de dichter Harry Preenen en zei: dit kan zo niet langer. De mensen hebben geen hoop meer, het is uitzichtloos. De ellende is te groot. Hij vroeg hem om een nieuw kerstlied te maken dat het volk zou kunnen bemoedigen, sterken, uitzicht zou kunnen geven op een beter leven dan sterven van de honger.

Midden in die barre winternacht droomde Harry Preenen toen de hemel open en tegen de klippen op zong hij van wilde dieren die kwamen bij de schapen in de stal, en zij speelden samen. Ondanks winter, sneeuw en ijs bloeiden alle bloemen. En hoog in de lucht zag hij geen bommenwerpers, maar de morgenster, stralend in het duister: vrede overal! Zo werd dit lied voor het eerst gezongen in de kathedraal van Haarlem in die hongerwinter kerstnacht van 1945, door uitgemergelde en uitgehongerde mensen die de kerstdagen ingingen.

Voor ons is de tekst nu onderdeel van het volksgevoel dat kerst oproept, maar hoe moeten die woorden geklonken hebben, die hongerwinter-kerstnacht? Een visionaire en stoutmoedige tekst, die aan de onderdrukking voorbij, verlangt naar vrede overal!

2.

Welke dromen en idealen hebben ons hier gebracht, deze avond? Zien wij nog ergens naar uit? Of zal het onze tijd wel duren? Zeespiegel die stijgt - Ach dat duurt nog decennia voor we er last van krijgen! Op dit moment 100.000 mensen op de vlucht uit de Syrische provincie Idlib – ver van mijn bed. Israël dat illegaal land rooft van de Palestijnen - Ach, we weten niet beter. Hoe vaak betrappen we onszelf niet op dit soort onverschilligheid, deze desinteresse, dit wegstijven? Murw geslagen door een overdosis nieuws en informatie, verdoofd door iets te veel welvaart. We kijken naar wat er gebeurt en we zappen door naar de volgende zender. Doe maar iets luchtigs, iets gezelligs.

Maar er is een kentering gaande, het zijn echter niet de mensen van middelbare leeftijd die opstaan en willen dat het anders gaat worden. Het is niet de gevestigde orde die opstaat en erkent dat ze er een puinhoop van maakt en roept dat het zo niet langer kan. Nee, het zijn jonge mensen, kinderen, jongeren, jongvolwassenen. Zij gaan als de 16-jarige Greta Thunberg voorop in de klimaatstakingen en brengen een wereldwijde beweging op gang. Zij gaan als de 22-jarige Malala Yousafzai voorop in de strijd voor onderwijs en gezondheidszorg voor meisjes wereldwijd.

En de gevestigde orde? De middelbaren? Velen maken de klimaatstakers belachelijk. En Greta, ach die moet niet zo overdrijven. En Malala die werd door boze mannen door het hoofd geschoten in de schoolbus, maar ze overleefde en kwam sterker terug dan ooit. Jonge mensen, vrouwen en meisjes vooral, met een visioen en met een droom. Niet een droom van welvaart en rijkdom voor zichzelf,

maar een visioen van een nieuwe wereld dat voortkomt uit verantwoordelijkheid en solidariteit. Het zijn dromen over een wereld waarin voor ieder mens, ieder kind de hemel open is, en waar velden vol bloemen bloeien. Een visioen waarin deze aarde kans heeft om te overleven.

Visioenen van een nieuwe toekomst, jonge mensen voorop. Jesaja zag het ook al voor zich: Kind ons geboren, zoon ons gegeven. Hij zal besturen in wijsheid, langdurige vrede brengen. En Jesaja droomt verder: de tijd breekt aan dat jonge mensen moed vatten en ze zwakke handen kracht geven, bevende knieën sterk maken. Na eindeloos ellende en onderdrukking, na de duisternis van deportatie en onvrijheid, zag ook Jesaja de hemel opengaan en groot licht voor een volk dolend in duisternis. Dat ging natuurlijk niet over Jezus dat visioen, maar mensen rondom Jezus hebben in hem wel dit visioen herkend.

3.

Hoe zit het met onze visioenen? Durven we nog te dromen. Of is zelfs het kerstfeest gesmoord in onze verzadiging en overvloed? Is het niet meer dan een gezellig feestje dat de sleur doorbreekt? Want dat het bij veel mensen een feestelijke tijd is, dat moge duidelijk zijn. En tot op zekere hoogte is daar ook niets mis mee. Kerst roept iets in ons wakker, een gevoel van saamhorigheid. Een oer-verlangen naar verbondenheid en *samen*. Zoals Koningsdag dat doet en een EK of WK met een Nederlands team. Maar dat *samen* van kerst heeft ook nog iets anders, iets fundamenteelers dan alleen dat, het is een dieper *samen*. Een *samen* dat niet blijft hangen op het niveau van familie, vrienden, ons kent ons en 'wij' hebben gewonnen.

Het *samen* van kerst is wereldwijd, het vraagt: wil je nog verantwoordelijkheid dragen voor dat *samen*? Wil je nog solidair zijn? Over dat *samen* gaat dit geboortefeest. De diepte daarvan wordt bepaald door de mate waarin je bereid bent jezelf te geven, jezelf te delen, je talenten te schenken aan een nieuwe wereldorde, voorbij aan de chaos waarin we nu leven. Het *samen* van kerstmis richt ons op wie niet *samen* is en allen voor wie ook deze dagen een hel zijn, waar ter wereld ook. En vergis je niet, maar al te vaak ook is dat 'waar ter wereld' ook heel dicht bij.

Het hele bijbels verhaal laat zien dat een werkelijk nieuw begin, een nieuw begin waarin God zelf betrokken is, niet begint bij de gevestigde orde, niet bij de middenmoot en niet bij de burgerlijkheid.

Het begint in de periferie, bij de onaanzienlijken, de onvruchtbaren, bij hen die worden weggehoond. Bij een jonge vrouw in het vergeten gehucht Nazareth, die zegt: kom maar, ik sta open, ik wil dat nieuwe begin ontvangen. Het begint in jonge mensen, sterker nog, het begint in een kind in een kribbe. In hen zijn de visioenen nog niet gedooft, in hen leeft nog de hoop op beter, in hen begint een nieuwe toekomst: heden een redder geboren, Jezus – God komt bevrijden.

4.

Deze wereld, en ook wij zelf hebben visioenen nodig. Verhalen, dromen en vergezichten, liederen ook, die ons optillen en die ons weg trekken van de verleiding te blijven vasthouden aan het gangbare, aan ons comfort, onze luxepositie. De evangelist Lukas confronteert ons met een pasgeboren kind. Kwetsbaarheid omringd door gevestigde orde die het leven onmogelijk maakt. Maar toch geboren, zo onstuitbaar is de levenskracht van een mens die opengaat voor het verlangen naar een nieuw begin. En, zegt het verhaal, diezelfde levenskracht die woont in ieder van ons. De vraag is alleen: staan we er voor open? Zeggen we er 'ja' tegen? Pakken we de verantwoordelijkheid op?

Wie dat durf, die maakt kans herboren te worden, die wordt zelf het nieuw begin van verantwoordelijkheid en bepleiter van een nieuwe orde van gerechtigheid, een orde waarin brood en water voldoende zal zijn voor allen, een orde waarin de aarde kans op overleven heeft en wij de oorlog afleren.

Durf jij het aan? Dan zou Jesaja toch nog gelijk krijgen. Laten we het hopen, laten we het dromen en laten we nu leven alsof het al zo ver is.

Ik wens U allen een zalig, gezegend en fijn kerstfeest. - Zeg amen – zo moge het zijn.